

Баранкова Вікторія Валеріївна

канд. юрид. наук,

доцент кафедри цивільного процесу

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна

ВИТРЕБОВУВАННЯ НОТАРІУСОМ ВІДОМОСТЕЙ І ДОКУМЕНТІВ: ПРАВО ЧИ ОБОВ'ЯЗОК

Нотаріуси та інші особи, які уповноважені законом вчиняти нотаріальні дії, діють в межах нотаріальної процесуальної форми, дотримання вимог якої забезпечує постановлення законних та обґрунтованих нотаріальних актів. Саме дотримання вимоги обґрунтованості дозволяє в подальшому, поза межами нотаріальної справи, розглядати нотаріальний акт як письмовий доказ, що створений заздалегідь у спокійній атмосфері за сприяння сторін [1, с. 116].

Прийняття нотаріусом рішення передуює встановлення кола фактів, передбачених нормою, яка підлягає застосуванню в даному випадку; збирання, вивчення й оцінка документів – доказів у справі; перевірка відповідності вчинених дій вимогам закону і дійсним намірам сторін та ін. Отже, нотаріальні акти – документи фіксують результати правозастосування і до них як до юрисдикційних актів ставиться вимога обґрунтованості, що своєю чергою, зумовлює можливість висувати про існування принципу обґрунтованості нотаріальних актів у нотаріальному процесі [2, с. 6; 3, с. 152; 4, с. 122 ; 5, с. 57].

Нотаріальний акт-документ є результатом правозастосовної діяльності у сфері безспірної цивільної юрисдикції, що впливає на специфічність вимог до його обґрунтованості.

Визначальні правила принципу обґрунтованості нотаріальних актів закріплено у положеннях ст. 42, ст. 46, ч. 2 ст. 54, ст. 55 та низці інших статей Закону, що зобов'язують нотаріуса перевірити наявність певних фактів для вчинення тієї чи іншої нотаріальної дії та постановлення певного нотаріального акту – документа.

Відповідно, обґрунтованим слід визнавати нотаріальний акт, постановлений з урахуванням встановлених в межах нотаріальної справи дійсних обставин, підтверджених відповідними, передбаченими нотаріальним законодавством, доказами.

Подання заінтересованою особою нотаріусу всіх необхідних документів для вчинення нотаріальної дії – найважливіша умова правильного вирішення нотаріальної справи, одна з гарантій недопущення помилок з боку нотаріуса. Склад необхідних документів - доказів, подання яких є можливим та необхідним для підтвердження наявності (відсутності) певного юридичного факту, що підлягає встановленню у межах конкретної нотаріальної справи, як правило, визначений у нотаріальному законодавстві. При цьому нотаріус чи інша особа, що вчиняє нотаріальну дію, не мають права вимагати від заінтересованих осіб документів, що не стосуються суті вчиненої нотаріальної дії, крім передбачених законодавством.

Стаття 46 Закону «Про нотаріат» наділяє нотаріуса чи іншу посадову особу, що вчинює нотаріальну дію, правом витребувати від фізичних та юридичних осіб відомості та документи, необхідні для вчинення нотаріальної дії. Відповідні документи мають бути подані протягом строку, визначеного нотаріусом. Цей термін не може перевищувати одного місяця. Неподання відомостей та документів на вимогу нотаріуса є підставою для відкладення, зупинення вчинення нотаріальної дії або відмови у її вчиненні.

Реалізація зазначених повноважень нотаріуса, що є складовою механізму забезпечення дії принципу обґрунтованості нотаріальних актів, досить часто набуває дискусійного тлумачення через недосконалість редакції зазначеної статті.

Правила статті 46 Закону не передбачають підстав для застосування повноважень нотаріуса щодо витребування документів та не розмежовують підстав та порядку для випадків такого витребування у різних суб'єктів (заінтересованих осіб, що є учасниками нотаріальної дії або осіб, що не беруть участь у даній нотаріальній справі). Як наслідок, у правозастосовній практиці

виникає питання: повноваження нотаріуса щодо витребування документів слід розглядати як право чи як обов'язок нотаріуса.

Через зазначену правову невизначеність підстав та порядку застосування розглядуваних повноважень нотаріуса іноді помилково вважається, що у випадку, коли для вчинення нотаріальної дії недостатньо даних, наданих заінтересованими особами, нотаріус має сам збирати необхідні документи. Це твердження не можна визнати правильним, оскільки правила ч. 1 ст.42 Закону «Про нотаріат» точно вказують, що нотаріальні дії вчинюються після їх оплати в день подачі всіх необхідних документів, тобто дії щодо надання документів для вчинення нотаріальної дії є обов'язком заінтересованої особи.

Не виникає необхідності у витребуванні матеріалів, якщо вони знаходяться у розпорядженні заінтересованої особи, що звернулась до нотаріуса, чи без ускладнень можуть бути нею отримані у відповідних установах (копії судових рішень, довідки з місця проживання, лікування чи роботи тощо). У таких випадках нотаріус лише роз'яснює заявнику, які саме документи необхідні для вчинення конкретної нотаріальної дії (наприклад, стягнення заборгованості на підставі виконавчого напису). Якщо ж потім необхідні документи не будуть представлені, нотаріальна дія не вчиняється.

Роз'яснення нотаріуса щодо складу документів, які необхідно подати для вчинення нотаріальної дії, не слід розглядати як витребування документів у сенсі застосування правил ст. 46 Закону, позаяк нотаріус реалізує свої повноваження у сфері безспірної цивільної юрисдикції і на вчинення певної нотаріальної дії завжди має бути висловлена ініціатива та бажання відповідних заінтересованих осіб. Неподання документів заінтересованими учасниками нотаріального процесу є невиконанням ними своїх процесуальних обов'язків, передбачених ч. 1 с. 42 Закону «Про нотаріат» і наслідком у такому разі може бути тільки відмова у вчиненні нотаріальної дії, інші правові санкції до таких суб'єктів застосовуватися не можуть.

Поряд із цим існують випадки, коли самому заявнику дуже складно чи просто неможливо одержати деякі документи, які перебувають у інших осіб,

що можуть навіть не брати участі у даній нотаріальній справі. Така ситуація може бути зумовлена підставами суб'єктивного чи об'єктивного характеру: неправомірна відмова будь-якої посадової особи видати такі довідки, тривала затримка з їх одержанням, заборона отримання конфіденційної інформації, інформації, що становить лікарську таємницю тощо. Певні документи відповідно до чинного законодавства видаються тільки обмеженому колу визначених суб'єктів або взагалі не видаються без запиту компетентних органів (свідчення органів РАЦСу, медичні довідки, інформація про внески й ін.). Саме у таких випадках нотаріус має реалізувати свої повноваження із витребування матеріалів нотаріальної справи як обов'язок, але за умови, що заінтересована особа виявить ініціативу на такі дії нотаріуса, позаяк це може бути пов'язане із необхідністю додаткових нотаріальних витрат.

Різновидом повноважень щодо витребування доказів як обов'язку нотаріуса можна вважати й застосування правил ст. 46-1 Закону «Про нотаріат», відповідно до яких нотаріус під час вчинення нотаріальних дій обов'язково використовує відомості єдиних та державних реєстрів шляхом безпосереднього доступу до них.

Крім того, обов'язок витребувати документи може виникнути у нотаріуса і в іншому випадку – у ситуації, коли надані заінтересованими особами документи-докази містять суперечливі дані, що перешкоджає встановленню справжніх обставин нотаріальної справи. Реалізація повноважень нотаріуса щодо витребування доказів у такому випадку забезпечує законність та обґрунтованість нотаріального акту, виконання функцій та завдань нотаріальної діяльності. Відсутність серед суб'єктів нотаріального процесу сторін з протилежними інтересами, відсутність спору про право унеможливають доведення й встановлення обставин нотаріальної справи у формі змагальності, і це потребує надання специфічних повноважень нотаріусу як суб'єкту, що здійснює правозастосування.

Список джерел:

1. Пиепу Ж.-Ф. Профессиональное нотариальное право. М., Юрист. 2001. 243 с.

2. Комаров В.В. Принципи нотаріального процесу. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2003. № 1. С. 5 – 8.
3. Череватенко І.М. Принцип законності та обґрунтованості нотаріальних актів щодо посвідчення безспірних прав. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип.5. Т.1. С. 151 – 156.
4. Комаров В.В., Баранкова В.В. Нотаріат: підручник. Харків: Право. 2019. 416 с.
5. Долинська М.С. Основні принципи нотаріального процесуального права України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 55 - 58